

Küresel Kriz Algısının Küçük İşletme Sahiplerinin Psikolojik Sağlığına Etkisi*

Nihal Sütütemiz

*Sakarya Üniversitesi,
İİBF, İşletme Bölümü*

nihals@sakarya.edu.tr

Özlem Balaban

*Sakarya Üniversitesi,
İİBF, İşletme Bölümü*

adiguzel@sakarya.edu.tr

**Elvan Yıldırım
Okutan**

*Sakarya Üniversitesi,
İİBF, Çalış. Eko. ve End. İliş. Böl.*

elvany@sakarya.edu.tr

Özet

Bu çalışma, 2008'in son çeyreğinde ABD'de ortaya çıkan ve kısa sürede tüm dünyayı etkisi altına alan küresel krizin, ekonomik hayatın önemli aktörlerinden olan küçük işletme sahiplerinin umutsuzluk ve depresyon durumlarına göre, küresel krizi değerlendirmelerinin ne yönde olduğunu tespit etmeye yönelik olarak gerçekleştirilmiştir. Çalışmanın ana kitlesi Sakarya Ticaret ve Sanayi Odasına (SATSO) bağlı olarak faaliyet gösteren küçük işletme sahipleri olup, ana kitlenin tamamına ulaşılması zaman ve mali kısıtlar nedeniyle mümkün olmadığından örnekleme yapılmıştır. Bu bağlamda, SATSO'ya kayıtlı bulunan 250 küçük işletme sahibi rassal olarak seçilmiş ve kendilerine yüz yüze görüşme yöntemiyle anket uygulanmıştır. Çalışmanın bulguları, küçük işletme sahiplerinin umutsuzluk ve depresyon durumları arasında pozitif bir ilişkinin olduğunu göstermekle birlikte, evlilerin bekarlardan daha umutsuz olduğunu ve işletme sahiplerinin küresel krizi algılamada psikolojik durumlarının etkili olduğunu göstermektedir.

JEL Sınıflandırma Kodları: M10.

Anahtar Kelimeler: Küresel kriz, Küçük işletme sahipleri, Umutsuzluk, Depresyon.

Abstract

Effect of Global Crisis Perception on Small Enterprise' Owners' Psychological Health

This study was conducted to evaluate in what way hopelessness and depression status of the small enterprise owners, who are important actors of economic life, are affective for perception of the crisis, which commenced in the last quarter of 2008 in USA and has affected all the world in short time. The main population of the study is owners of small enterprises operating under Sakarya Chamber of Commerce and Industry (SATSO), but due to time and financial limitations sampling was done. In this context owners of 250 small companies were randomly selected and face to face questionnaires were conducted. Findings of the study shows that there is a positive correlation between hopelessness and depression of the small enterprise owners, married persons are more hopeless than the single and psychological status of the enterprise owners is effective for perception of global crisis.

JEL Classification: M10.

Keywords: Global crisis, Small enterprise owners, Hopelessness, Depression.

* Bu çalışmanın ilk hali Eskişehir'de 17. Ulusal Yönetim ve Organizasyon Kongresi'nde bildiri olarak sunulmuştur.

1. Giriş

Dünya ekonomisinde yaşanan olumlu ya da olumsuz gelişmeler bütün ekonomileri etkilemektedir. Dünya piyasalarına entegre olmuş ülkemiz ekonomisi ve ekonomik aktörleri de ortaya çıkan her gelişmeden etkilenmektedir. 2008 yılının başlarında küçük belirtilerle kendisini hissettiren ekonomik kriz ülkemizde 2001 yılı dahil olmak üzere yaşadığımız krizlerden biri gibi görünmekle beraber dalga dalga Amerika'dan başlayarak batıdan doğuya doğru tüm ülkeleri çeşitli oranlarda etkilemeye devam etmektedir. Çıkış noktasını bankacılık ve finans sektörünün oluşturduğu ve pek çok sektör ve örgüt üzerinde farklı etkileri olan, "Küresel Mali Kriz" olarak adlandırılan bu kriz döneminin işletmeleri içsel ve dışsal yönleriyle etkileyen, çeşitli sorunlara yol açan birçok yönünden bahsedilebilmektedir. Ortaya çıkan bu sorunlardan örgütler ve bireyler farklı derece ve boyutlarda etkilenmektedir.

Küçük işletmeler, özellikle sayılarının çokluğu, ülke çapında istihdama sağladıkları büyük katkı, sosyo-ekonomik dengelerin kurulması, ürünlerin tüketiciye ulaştırılması ve üretimde azımsanmayacak bir paya sahip olmaları nedeniyle, tüm dünyada olduğu gibi, ülkemizde de önemli bir toplumsal kesimdir (Tuncer, 2002). Pek çok alan ve sektörde faaliyet gösteren küçük işletmeler ülkemizde reel sektörün önemli ve vazgeçilmez bir bölümünü oluşturmakta ve basında çıkan haberlerden krizden önemli ölçüde etkilendikleri ifade edilmektedir. Bu bağlamda, çalışmanın çıkış noktası olarak küçük işletme sahiplerinin depresyon ve umutsuzluk durumları tespit edilmeye çalışılmış, depresyon ve umutsuzluklarının bir nedeninin de krizden etkilenme derecesi olabileceği düşünülmüş ve ayrıca umutsuzluğun depresyona üzerindeki etkisi araştırılmıştır.

Çalışmanın bundan sonraki kısmında, kriz, umutsuzluk ve depresyon ile ilgili kavramsal açıklamalar, yöntem, analiz ve bulgular yer almaktadır.

2. Kriz Kavramı

Bugüne kadar kriz kavramı hakkında tıp, psikoloji, politika, iktisat ve işletme bilimleri tarafından farklı şekillerde tanımlamalar yapılmıştır. Farklı tanımlamaların yapılması, konuyla ilgilenen araştırmacıların farklı disiplinlerden olmasından kaynaklanmaktadır.

İşletmelerin hayatları boyunca çeşitli dönemlerde karşılaşabilecekleri kriz, en kapsamlı bir şekilde, "beklenilmeyen ve önceden sezilmeyen, çabuk cevap

verilmesi gereken, örgütün önleme ve uyum yöntemlerini yetersiz hale getirerek, mevcut değerlerini, amaçlarını ve varsayımlarını tehdit eden gerilim durumu” olarak tanımlanmaktadır (Dinçer, 1992:313) İşletme krizleri, işletmelerde hayatı tehdit edici sürpriz bir gelişme olduğu ve işletmenin gerekli cevabı veremediği durumlarda, bunun maliyetinin yüksek olacağı durumları ifade etmektedir (Dutton, 1986:501; akt. Özdevecioğlu, 2002). Daha kapsamlı bir başka tanımda ise kriz, örgütün değer, amaç ve kaynaklarını tehdit ederek, tüm örgütü varlığını sürdürmemeye tehlikesi ile başbaşa bırakan, belirsizlik ve zaman baskısı nedeniyle örgüt üyeleri arasında gerilim yaratan, gerekli önlemlerin zamanında alınmasıyla ortadan kaldırılabilir veya etkileri en aza indirilebilecek sınırlı zamanı kapsayan plansız bir değişim sürecidir (Ataman, 2001:231).

Kriz kavramı son dönemlerde ülkeler açısından önemli hale gelmiş ve gündelik hayatta sıkça kullanılmaya başlanmıştır. Bunun nedeni ekonomik krizlerin ülke ekonomilerinde, ekonomik ve sosyal hayatta şiddetli ve derin durgunluklara neden olmasıdır. Krizler sonucu ekonomik istikrar bozulmakta, firma ve şirket iflasları artmakta, gelir dağılımı bozulmakta ve birçok sosyal olumsuzluk meydana gelmektedir. Kriz, sosyal bilimlerin alanında çoğu kez ‘birden bire meydana gelen kötüye gidiş yönündeki gelişme’, ‘büyük sıkıntı’, ‘buhran’ ve ‘bunalım’ gibi kelimelerle eş anlamda kullanılmaktadır (Aktan ve Şen, 2002; Kernisky, 1997).

Kriz, işletmenin sürekliliğini veya ortak hedeflerine ulaşma kabiliyetini tehdit eden herhangi bir olaydır (Batchelor, 2003’den akt. Kaplan, 2006). İşletme yönetiminde kriz kavramı örgütün değer, amaç ve kaynaklarını tehdit ederek, örgütü varlığını sürdürmemeye tehlikesi ile başbaşa bırakan, belirsizlik ve zaman baskısı nedeniyle örgüt üyeleri arasında gerilim yaratan, gerekli önlemlerin zamanında alınmasıyla ortadan kaldırılabilir veya etkileri en aza indirilebilecek sınırlı zamanı kapsayan plansız bir değişim sürecidir (Ataman, 2001). Sosyal bilimlerin açısından kriz kavramının genel bir tanımını yapmak hiç de kolay değildir. En genel ifadeyle kriz, örgütün varlığını tehdit eden yüksek düzeyde olumsuz bir duruma işaret etmektedir (Luecke, 2009; Vergiliel Tüz, 2008).

3. Küresel Kriz ve Nedenleri

2008 yılının başlarında küçük belirtilerle kendisini hissettiren ekonomik kriz ülkemizde 2001 yılı dahil olmak üzere yaşadığımız krizlerden biri gibi görünmekle beraber dalga dalga Amerika’dan başlayarak batıdan doğuya doğru tüm ülkeleri çeşitli oranlarda etkilemeye devam etmektedir. Ve bu kriz, ekonomi dünyasında

1929 büyük krizinden sonraki en büyük kriz olarak nitelendirilmektedir (Özçelik, 2009; Tibuk, 2009; Capital Dergi, 2009).

İçinde bulunduğumuz küresel krizin; özellikle ABD'deki bankaların kontrolsüz konut kredileri yüzünden başladığı söylenebilir. ABD bankaları, ödeme gücü olmayan kişilere verdikleri konut kredilerini tahvil haline getirip hem iç piyasasına hem de Avrupa bankalarına sattılar. Yani bu tahviller, toplam ekonomik büyüklüğü 30 trilyon dolara yaklaşan en zengin iki ekonomik bölgeye yayıldı. ABD'de emlak fiyatları düşünce, bu kağıtların değeri de tartışılır hale geldi. Çünkü, tahvil haline getirilip satılan konut kredisi paketlerinin teminatı, verilen krediler karşılığında ipotek edilen evlerdi ve ev fiyatları düşünce, gösterilen teminat borcu karşılayamaz hale geldi. Dolayısıyla bu kağıtların ikinci el değeri düştü. ABD krize müdahale etmekte geç kalınca, bu kez emtia fiyatları gerilemeye başladı ve bunlar üzerine bina edilen varlıklar ve vadeli işlemlerdeki pozisyonlardan inanılmaz zararlar oluştu. Akabinde ise; başta Lehman Brothers olmak üzere bankalarda ardı ardına iflaslar görülmeye başladı ve bu durum piyasaları ciddi şekilde etkiledi (Uysal, 2008).

Çıkış noktasını ABD'de bankacılık ve finans sektörünün oluşturduğu, “Küresel Mali Kriz”, “Küresel Ekonomik Kriz” gibi çeşitli isimlerle adlandırılan bu kriz döneminin işletmeleri içsel ve dışsal yönleriyle etkileyen ve çeşitli sorunlara yol açan birçok yönünden bahsedilebilmektedir.

4. Umutsuzluk ve Depresyon Kavramları

Türkçe Sözlük'te 'ummaktan doğan güven duygusu' olarak tanımlanan ve geleceğe yönelik olarak olumlu beklentilere sahip olma duygusunu belirten umut, insana gelecekte karşılaşılabileceği olumsuz yaşantılarla baş edebileceği duygusunu vererek ruh sağlığını olumlu etkiler (TDK). Kuzey Amerika Hemşirelik Tanıları Derneği (NANDA)'nın belirlediği bir hemşirelik tanısı olan (Carpenito, 2004) umutsuzluk, bireylerin geleceğe ilişkin olumsuz beklentileridir. Diğer bir deyişle, umutsuzluk geleceğe ilişkin kötümserlik derecesidir (O'Connor vd., 2000:155). Hem umut hem de umutsuzluk, bireyin gelecekteki gerçek amaçlarına ulaşma olanaklarının olası yansımalarıdır. Umut ve umutsuzluk karşıt beklentileri simgeler. Umut da hedefe ulaşmak için uygulamaya konulan planların başarılabileceği öngörüsü varken; umutsuzluk da başarısızlık yargısı vardır. Bu iki uç beklenti kişiden kişiye, durumdan duruma beklenen sonucun ne zaman ve nasıl gerçekleştiğine bağlı olarak değişiklik gösterir (Dilbaz ve Seber, 1993: 134). Umutsuzluk eğiliminde olan kişi,

gelecek için belirli bir bilişsel sete sahiptir ve bu bilişsel set geleceğin hiçbir iyi olasılığı içermediğini tekrarlar. Kişi geleceği hakkında düşünmeye zorlandığında bu bilişsel set uyarılır ve kişi hoşlanmadığı deneyimlerinin tepkisi içindeyken umutsuz durumun duygusal ve motivasyonel bozuklukları da buna eşlik eder (Greene, 1989'den akt. Gençay, 2009:381).

Amerikan Psikoloji Birliği (1997'den akt. Yıldırım, 2007:31) umutsuzluğun nedenlerini şu şekilde sıralamıştır: Çeşitli etkenlere bağlı olarak bireyin etkinliklerin uzun süre kısıtlanması ve bunun sonucunda ortaya çıkan yalnızlık, beden sağlığının kötüleşmesi, uzun süreli stres, kendini bırakmak, soyut değerlere olan inancı kaybetmek olabilmekle birlikte birliğe göre, umutsuzluğun belirtilerini ise şöyle sıralanmaktadır: Kötümser içerikli konuşmalar, dilde olumsuz ifadeler edilgenlik, konuşmada azalma, duyguların ifadesinin azalması, inisiyatif kullanma eksikliği, dış uyaranlara karşı tepkilerin azalması, kendisiyle konuşan kişiye ilgisizlik, umursamaz ve aldırma tavırlar, iştahta azalma, uyku saatlerinde artma ya da azalma, kişisel bakımına özen göstermeme, sosyal ortamlardan kaçınma.

Yaşamsal önem taşıyan bir kavram olmakla birlikte, umut/umutsuzluk yıllardır yalnız kuramsal terimlerle açıklanmıştır. Hem ülkemizde, hem de yurt dışında umutsuzluğun yaygınlığını ve umutsuzluğu etkileyen etkenleri özgül olarak inceleyen yeterince araştırma bulunmamaktadır (Özmen vd., 2008:9).

Psikolojik sağlık değerlendirmelerinde en sık görülen psikolojik rahatsızlığın bir duygudurum değişikliği olarak depresyon olduğu belirtilmiştir. Depresyon, biyolojisi, tedaviye verdiği yanıtı, genetiği açısından karmaşık ve heterojenik bir yapı gösteren psikolojik bir durumdur. Depresyon akıl sağlığı alanında günümüzde sıklıkla karşımıza çıkan bir sorundur. Öyle ki depresyonu akıl sağlığı alanının "soğuk algınlığı" olarak değerlendirmek alışkanlık haline gelmiştir Depresyon belirtilerinden bazıları; uyku ve iştah bozuklukları, karamsarlık, benliğe ilişkin olumsuz duygular, genel doyumsuzluk, sevgi ve ilgi kaybı, ağlama nöbetleri, benlik saygısında azalma, olumsuz beklentiler, kendini eleştirme, kendini suçlama, karar vermede güçlükler, motivasyon kaybı, kaçma, çekilme ve intikam düşünceleridir (Ören ve Gençdoğan, 2007:86).

Depresif bozukluğu olan kişiler, kendilerini, geçmişini ve geleceğini olumsuz olarak değerlendirmektedirler. Bu olumsuz düşünceler, kişinin tecrübelerini ve olayları yanlış yorumlamalarından kaynaklanmaktadır. Kişi, kendisini "kaybeden" olarak yorumlamakta amaçlarına ulaşmakta başarısız olacağına inanmaktadır.

Bütün işlerde başarısız olacağını düşündüğü için de hedeflerine ulaşmada ihtiyaç duyduğu motivasyonu kendisinde bulamaz. Dünya Sağlık Örgütü'ne göre depresyon fiziksel, duygusal, toplumsal ve ekonomik sorunlara yol açan hastalıklar arasında dördüncü sırada yer almaktadır. Sıklığı ve süresi yaşla giderek artan bu bozukluk yineleyici bir hastalıktır ve uzun süreli tedavisi gerekir. Toplumsal ve mesleki işlevsellik üzerindeki etkileri çok önemli olmakla birlikte gerektiğinden az vurgulanmaktadır (Göktaş ve Özkan, 2006:31).

Umutsuzluk ve depresyon arasındaki ilişki incelendiğinde literatürde bu ilişkiye değinmiş olan Dilbaz ve Seber (1993)'e göre; umutsuzluğun yer aldığı en önemli psikiyatrik bozukluklardan birisi depresyon olduğu ifade edilmektedir. Melges (1969)'a göre de depresyonda temel sorunun umutsuzluk olduğu belirtilmektedir. Bu bağlamda literatürdeki bu ifadelerle dayanarak umutsuzluk ve depresyon arasında bir ilişkinin varlığından söz edilebilir.

Krizin psikolojik etkileri ile ilgili olarak yapılan araştırmalar incelendiğinde ekonomik ve sosyal koşullardaki değişimler insanın ruh sağlığı üzerinde her zaman etkili olduğu ve ekonomik ve sosyal değişmelerin insan ruhsal dünyasında sorunlara yol açtığı vurgulanmaktadır. Ekonomik kriz etkilerini sürdürürken bireylerin geleceğe karşı umutsuz ve ümitsiz hissetmesine de neden olur. Bireyin kendisini değersiz, önemsiz ve başarısız hissetmesine yol açar. Kendini eleştiren, değersizlik, önemsizlik ve umutsuzluk içinde olduğunu hisseden birey depresyon yaşayabilmektedir (Uçar, 2009). Budak (2009) tüm dünya ülkelerinde yaşanan ekonomik krizin bireylerin psikolojisi üzerindeki etkilerine dikkati çekmektedir. Kriz ortamının işyerinde rekabet yaratacağını, bunun da depresyon ve anksiyeteye neden olabileceğini belirtmektedir. Budak ayrıca, ekonomide kriz yaşanan dönemlerde çalışanların yaşam tarzlarını sorguladıklarını ve gelecekle ilgili kaygı duyduklarını da ifade etmektedir.

5. Araştırma

5.1. Araştırmanın Amacı ve Kısıtları

Bu çalışmanın amacı; umutsuzluk durumunun depresyona yol açıp açmadığını ve küçük işletme sahiplerinin umutsuzluk ve depresyon durumlarına göre, küresel kriz algılarının ne yönde olduğunu tespit etmeye yöneliktir. Ancak, depresyon ve umutsuzluk durumlarının bir klinik ortamda, uzman kişiler tarafından ölçülmemesi ve krize bağlı bir depresyon ve umutsuzluğun ölçülmemiş olması bu çalışmanın önemli bir kısıtını oluşturmaktadır.

Araştırmanın iki temel sorunsalı vardır. Bunlardan birincisi, umutsuzluk depresyona yol açar mı?, ikincisi ise, depresyon ve umutsuzluk durumlarına göre küçük işletme sahiplerinin küresel krizi algılamaları nasıldır? şeklindedir.

Bu bağlamda araştırmanın hipotezini aşağıdaki gibi ifade etmek mümkündür:

H₁: Umutsuzluk depresyon üzerinde pozitif etkiye sahiptir.

5.2. Araştırmanın Yöntemi

5.2.1. Araştırmanın Evreni ve Örneklem

Bu çalışmanın ana kitlesi Sakarya Ticaret ve Sanayi Odasına (SATSO) bağlı olarak faaliyet gösteren küçük işletme sahipleridir. Ancak ana kitlenin tamamına ulaşılması zaman ve mali kısıtlar nedeniyle mümkün olmadığından örnekleme yapılması uygun görülmüştür. Bu bağlamda, SATSO'ya kayıtlı bulunan 250 küçük işletme sahibi rassal olarak örnekleme seçilmiştir.

5.2.2. Veri Toplama Aracı

Örnekleme yer alan katılımcılara yüz yüze görüşme yöntemiyle anket uygulanmıştır. Söz konusu anketlerin kontrolü sırasında bazı ifadelere tutarlı cevaplar verilmemesi ve bazı soruların eksik bırakılması nedeniyle, 12 anket analiz dışı bırakılmış ve 238 anket değerlendirmeye alınmıştır.

Veri toplama aracı olan anket dört bölümden oluşmaktadır. Birinci bölüm, küresel kriz ile ilgili işletme sahiplerinin görüşlerine yönelik ifadeleri içermekte, ikinci bölüm Beck Umutsuzluk Ölçeğini (BUÖ), üçüncü bölüm Boratav Depresyon Tarama Ölçeğini (Bordepta) ve dördüncü bölüm demografik özellikleri içermektedir.

Beck Umutsuzluk Ölçeği, bireylerin geleceğe yönelik olumsuz beklentilerini, tutumlarını veya umutsuzluklarını belirlemek amacıyla Beck, Weissman, Lester ve Trexler (1974) tarafından geliştirilmiş bir ölçme aracıdır (Savaşır ve Şahin, 1997). BUÖ, toplam yirmi maddeden oluşmakta olup, ölçekten umutsuzluğa ilişkin yoğunluk düzeyini ifade eden ve 0 ile 20 arasında değişen puanlar elde edilmektedir. BUÖ'den yüksek puan elde etmek umutsuzluğun veya geleceğe yönelik olumsuz beklentilerin düzeyinin yüksek olduğuna işaret etmektedir (O'Connor vd., 2000; Savaşır ve Şahin, 1997; Tanaka vd., 1998). Araştırmacılar BUÖ'den elde edilen puanların yorumlanmasında puan aralıkları önermektedir. Bu puan aralıkları ise 0-3 puan aralığı "normal aralık" (normal range), 4-8 puan aralığı

“hafif umutsuzluk” (mild hopelessness), 9-14 puan aralığı “orta düzey umutsuzluk” (moderate hopelessness), 14-20 puan aralığı “yoğun umutsuzluk” (severe hopelessness) biçiminde betimlenmektedir (Beck ve Steer, 1988’den aktaran Tanaka vd., 1998). Diğer yandan, Bordepta ölçeği ise, Cumhur Boratav (2003) tarafından geliştirilmiş ve on altı maddeden oluşmuştur. Ölçeğinin puanlandırılması da umutsuzluk ölçeğine benzerlik göstermekte ve 0-16 puan arasında değerlendirilmektedir. Klinik ortamda yapılan ölçümlerde depresyonun değerlendirilmesinde 6,5 puan kesme noktası olarak belirtilmiştir. Ancak, ölçeğin topluma uygulanması durumunda bu değerin daha düşük olacağı ifade edilmiştir. Bu nedenle, bu çalışmada söz konusu kesme değeri 6 puan olarak belirlenmiştir. Çalışmada veriler, SPSS 15.0 paket programında analiz edilmiştir.

5.2.3. Araştırmada Kullanılan Ölçeklerin Güvenilirliği

Yukarıda belirtilen umutsuzluk ve depresyon ölçeklerinin literatürde geçerliliği ve güvenilirliği kanıtlanmıştır. Bu çalışmada da söz konusu ölçeklerin araştırma örneklemini açısından güvenilirliği Cronbach Alpha katsayısı ile araştırılmıştır. Bulgularına göre, Beck Umutsuzluk Ölçeği (BUÖ)’nin güvenilirlik katsayısı, 889, Boratav Depresyon Tarama Ölçeğini (Bordepta) nin güvenilirlik katsayısı ise, 897 bulunmuştur. Bu değerler, kritik değer olan 0,70’in üzerinde olduğundan, araştırmada kullanılan ölçeklerin güvenilir olduğunu söylemek mümkündür.

5.3. Araştırmanın Bulguları

Tablo 1
Kişisel Bilgiler

	%		%
Cinsiyet		Eğitim	
Kadın	20,3	İlköğretim	14,2
Erkek	79,7	Lise	48,3
		Ön Lisans	11,2
		Lisans	23,3
		Yüksek Lisans ve Üzeri	3,0
Yaş		Medeni Hal	
18-24 yaş arası	9,4	Evli	70,6
25-34 yaş arası	35,3	Bekar	29,4
35-44 yaş arası	30,2		
45-54 yaş arası	15,3		
55-64 yaş arası	8,9		
65 ve üstü	0,9		

Tablo 1’de çalışmaya katılan küçük işletme sahiplerinin demografik özelliklerine yönelik bilgiler yer almaktadır. Bu bağlamda, katılımcıların %79,7’sini erkeklerin oluşturduğu görülmekte, %70,6 oranında bir çoğunluğun ise evli olduğu dikkat çekmektedir. Yaş açısından bakıldığında, katılımcıların çoğunu genç ve orta yaş grubunun oluşturduğu görülmektedir. Katılımcıların eğitimi değerlendirildiğinde ise, yaklaşık %48’inin lise ve yaklaşık %23’ünün üniversite mezunu olduğu görülmektedir.

5.3.1. Umutsuzluk ve Depresyon Arasındaki İlişkinin Araştırılması

Literatürde umutsuzluğun depresyona yol açtığına dair tartışmalar mevcuttur (Dilbaz ve Seber, 1993; Melges, 1969). Bu bilgiden yararlanarak umutsuzluk ve depresyon puanları arasında korelasyon analizi yapılmış ve pozitif, anlamlı bir ilişkinin olduğu bulunmuştur ($r=,635$; $sig=,000$). Böylece araştırmanın hipotezi desteklenmiştir. Bu bulgu umutsuzluk arttıkça depresyonun da arttığı ya da umutsuzluk azaldıkça depresyonun da azaldığı anlamına gelmektedir.

Araştırmaya katılan bireylerin umutsuzluk ve depresyon durumları kritik değerler dikkate alınarak analiz edilmiştir. Buna göre, Tablo 2’de katılımcıların umutsuzluk ve depresyon düzeylerine ilişkin bir değerlendirme bulunmaktadır. Katılımcıların %41,9’u normal olarak değerlendirilebilirken, %58,1’i ise umutsuzluk yaşayan grup olarak değerlendirilmektedirler. Diğer yandan, katılımcıların depresyon düzeyleri dikkate alındığında, yaklaşık %60’lık bir çoğunlukla depresif bozukluk yaşadıkları söylenebilmektedir. Gerek umutsuzluk gerekse depresyon düzeyleri değerlendirildiğinde, katılımcıları yaklaşık üçte ikisinin normal olarak kabul edilemeyeceği ortaya çıkmaktadır.

Tablo 2
Umutsuzluk ve Depresyon Düzeyleri

Umutsuzluk Düzeyi	%	Depresyon Düzeyi	%
Normal (0-3 puan)	41,9	Normal (Puan<6)	39,7
Hafif (4-8 puan)	29,2		
Orta (9-14 puan)	16,5	Depresif (Puan>6)	60,3
Yoğun (15 ve üstü)	12,4		

5.3.2. Gruplar Arası Farklılıklar

Küçük işletme sahiplerinin umutsuzluk ve depresyon düzeylerinin demografik özelliklerine göre farklılık gösterip göstermediği araştırılmıştır. Bu bağlamda, Küçük işletme sahiplerinin cinsiyetlerine göre umutsuzluk ve depresyon durumları arasındaki farklılıklar t-testi ile analiz edilmiş ve her iki psikolojik durum açısından cinsiyetler arasında farklılık olmadığı (umutsuzluk için $t=-,137$, sig: ,891; depresyon için $t=1,38$ sig: ,171) bulunmuştur.

Diğer yandan psikolojik durumların medeni hale göre farklılık gösterip göstermediği t-testi ile araştırılmış ve Tablo 3'teki bulgulara ulaşılmıştır.

Tablo 3
Medeni Hale Göre Umutsuzluk ve Depresyonun Değerlendirilmesi

	t	df	Sig. (2-tailed)	Ortalamalar arası fark
Umutsuzluk	-2,439	231	,015	-1,815
Depresyon	-,690	123,637	,491	-,455

Bulgular evlilerle bekarlar arasında umutsuzluk düzeyi açısından istatistiksel olarak anlamlı fark olduğunu göstermektedir. Evlilerin umutsuzluk düzeyi bekarlara göre daha yüksektir. Depresyon açısından anlamlı fark bulunmamıştır.

Küçük işletme sahiplerinin yaş ve eğitim durumlarına göre de umutsuzluk ve depresyon durumları arasındaki farklılıklar one-way ANOVA testi ile araştırılmıştır. Bulgular, hem yaş hem de eğitim durumları açısından gruplar arasında farklılık olmadığını (sırasıyla, $F=1,357$ sig= ,241; $F=2,238$ sig= ,066) göstermiştir.

5.3.3. Küçük İşletme Sahiplerinin Psikolojik Durumlarına Göre Ekonomik Krizi Değerlendirmeleri

Tablo 4'te katılımcıların depresif bozukluk ve umutsuzluk açısından psikolojik durumlar ile söz konusu kişilerin ekonomik krizle ilgili düşüncelerine dair ifadeler bulunmaktadır.

Tablo 4
Küçük İşletme Sahiplerinin Psikolojik Durumlarına Göre Ekonomik Krizi Değerlendirmeleri

KRİZLE İLGİLİ DEĞİŞKENLER	Depresyon Durumu (%)		Umutsuzluk durumu (%)		Depresif ve Umutsuz Olanlar
	Depresif Bozukluğu Olmayanlar	Depresif Bozukluğu Olanlar	Umutsuz Olmayanlar	Umutsuz Olanlar	
Krizden Etkilenme Düzeyi					
Az Düzeyde	14,1	3,5	9,1	6,6	6,1
Orta Düzeyde	56,5	31,2	52,5	32,4	32,5
Yüksek Düzeyde	18,5	63,8	25,3	61,0	60,1
Etkilenmeme	10,9	1,4	13,1		1,2
Krizin Ülkeyi ve İş Hacmini Etkileyeceğini Tahmin Etme Durumu					
Evet	69,9	63,1	67,7	63,5	65,2
Hayır	19,4	26,2	22,2	25,5	25,0
Fikrim Yok	10,8	10,6	10,1	10,9	9,8
Kriz ile Birlikte İşletmedeki İş Hacmi Düzeyi					
İş Hacmi Arttı	2,2		2,0		
İş Hacmi Azaldı	75,0	91,4	77,6	90,4	90,8
Değişiklik Olmadı	22,8	8,6	20,4	9,6	9,2
İş Hacmi ile İlgili Olarak Geleceğe Yönelik Tahmin Düzeyi					
İş Hacmi Artacak	36,7	12,9	37,5	10,3	13,6
İş Hacmi Azalacak	26,7	60,0	22,9	64,7	60,5
Herhangi Bir Değişiklik Olmayacak	36,7	27,1	39,6	25,0	25,9
Kriz Kelimesinin Ne İfade Etmekte Olduğu					
Sıkıntılı Günlerin Yakın Olduğu	14,3	36,2	11,3	38,7	34,8
Temkinli Olmak Gerektiği	59,3	36,2	59,8	35,0	37,2
İşletmenin Nakit Sıkıntısına Düşeceği	12,1	22,0	14,4	21,2	22,0
Yeni Fırsatların Ortaya Çıkacağı	11,0	3,5	11,3	2,9	4,3
Diğer	3,3	2,1	3,1	2,2	1,8
Krizin Devam Etme Süresi ile İlgili Tahminler					
3 aydan az	6,6	3,5	6,2	3,6	4,3
3 ay	7,7	2,1	7,2	2,9	3,0
6 ay	15,4	7,8	14,4	8,0	7,3
9 ay	11,0	5,0	11,3	4,4	4,9
1 yıl	29,7	27,7	26,8	29,2	28,7
1 yıldan uzun	29,7	53,9	34,0	51,8	51,8
Krizin Çözülmesinde Hükümet Politikalarının Başarılı Bulunma Durumu					
Evet Başarılı	58,9	24,1	54,7	26,9	28,1
Hayır Başarılı Değil	21,1	43,8	22,1	43,3	41,3
Fikrim Yok	20,0	32,1	23,2	29,9	30,6

Buna göre tablo incelendiğinde krizden etkilenme düzeyi ile ilgili ifadeye depresif olamayanlar ve umutsuz olmayanların çoğu orta düzeyde etkilendi şeklinde görüş bildirirken, depresif olanlar, umutsuz olanlar ve hem depresif hem de umutsuz olanlar ise yüksek düzeyde etkilendi şeklinde değerlendirmede bulunmuşlardır. Krizle birlikte işletmenin iş hacminin artma ve azalma durumu değerlendirildiğinde, tabloda göze çarpan diğer bir önemli husus, depresif bozukluğu olan ve umutsuz olan katılımcıların hiçbiri iş hacminin arttığını düşünmezken, bu kişiler bu duruma %90'ı geçen bir oranda iş hacmi azaldı şeklinde görüş bildirmektedir. İş hacminin gelecekte artma ya da azalma yönündeki tahmin düzeyleri ise, yine depresif bozukluğu olanlar, umutsuz olanlar ve hem depresif hem de umutsuz olanların çoğunluğu tarafından olumsuz değerlendirilmektedir. Bu da bu katılımcıların geleceğe umutla bakmadıklarını göstermektedir. Krizin devam süresi konusunda ise katılımcıların depresif bozukluğu olan, umutsuz olan ve hem depresif bozukluğu olan hem de umutsuz olanlar tarafından %50'den fazlası bir yıldan uzun süreceğini düşünmektedirler. Hükümet politikalarının başarılı olmasına dair görüşte ise katılımcıların depresif olanları, umutsuz olanları ve her iki durumu aynı anda yaşayanları ise %40'dan fazla bir oranla başarılı bulmadıklarını ifade etmektedirler.

6. Değerlendirme ve Sonuç

Bu çalışma küçük işletme sahiplerinin; umutsuzluk durumunun depresyona yol açıp açmadığını ve küçük işletme sahiplerinin umutsuzluk ve depresyon durumlarına göre, küresel kriz algılarının ne yönde olduğunu tespit etmeye yönelik olarak yapılmıştır. Çalışmada öncelikli olarak, umutsuzluk depresyona yol açar mı?, sorusu araştırılmıştır. Buna yönelik olarak geliştirilen “Umutsuzluk depresyon üzerinde pozitif etkiye sahiptir” şeklinde olan araştırma hipotezi elde edilen bulgular ile desteklenmiştir. Bu bulgu umutsuzluk arttıkça depresyonun da arttığı ya da umutsuzluk azaldıkça depresyonun da azaldığı anlamına gelmektedir. Umutsuzluk, kaygı, endişe, çaresizlik gibi duyguları beraberinde getireceğinden dolayı depresyona yol açan bir faktör olarak görülmektedir.

Araştırmada ayrıca, küçük işletme sahiplerinin umutsuzluk ve depresyon düzeylerinin demografik özelliklerine göre farklılık gösterip göstermediği incelenmiştir. Buna göre, küçük işletme sahiplerinin cinsiyet, yaş ve eğitim durumlarına göre umutsuzluk ve depresyon durumları açısından gruplar arasında farklılık olmadığı bulunmuştur. Ancak bulgular evlilerle bekarlar arasında

umutsuzluk düzeyi açısından istatistiksel olarak anlamlı fark olduğunu göstermektedir. Evlilerin umutsuzluk düzeyi bekarlara göre daha yüksektir. Bunun nedeni ile ilgili olarak, kriz döneminde yapılan bu çalışmada kriz faktörünün psikolojik sorunlara yol açtığı göz önünde bulundurulduğunda, evlilerin ailevi sorumluluklarının daha fazla olması dolayısıyla umutsuzluk düzeylerinin yüksek olması beklenen bir sonuç olarak değerlendirilebilir. Çünkü evli bireyler ekonomik kaygı nedeniyle kriz döneminde daha fazla endişe duymaktadır, bu endişe ve kaygılar da bu grubun umutsuzluk düzeylerini yükseltmektedir.

Küçük işletme sahiplerinin umutsuzluk ve depresyon durumlarına göre, küresel kriz algılarının ne yönde olduğunu tespit etmeye yönelik olarak elde edilen bulgular küçük işletme sahipleri psikolojik durumlarına göre üç kategoride incelenmiştir. Bu kategoriler, depresif bozukluğu olan ve olmayanlar, umutsuz olan ve olmayanlar, depresif ve umutsuz olanlar şeklinde ayrılmaktadır. Böylece her bir kategoride yer alan işletme sahiplerinin krize yönelik değerlendirmeleri incelenmiştir. Araştırmanın bulgularına göre, depresif bozukluğa ve umutsuzluğa sahip olmayan küçük işletme sahipleri, krizin bir yıldan daha az süreceğini, iş hacminin artacağını ve hükümet politikalarının bu konuda başarılı olduğunu belirtmişlerdir. Bu açıdan bakıldığında, söz konusu işletme sahiplerinin geleceğe umutla baktıklarını söylemek mümkün görünmektedir. Diğer yandan, krizden yüksek düzeyde etkilenen işletme sahiplerinin çoğunluğunun (yaklaşık %60'ı) hem depresif hem de umutsuz olduğu görülmektedir. Söz konusu kişilerin gelecekte kendilerini sıkıntılı günlerin beklediğini ifade ettikleri görülmüştür. Bu bağlamda, geleceğe dair kötü bir beklenti içinde olduklarını söylemek mümkündür. Bu durum, henüz krizin ilk yedi ayında olduğumuz göz önüne alındığında ilerleyen zamanda daha çarpıcı sonuçlar verebilecek bir bulgu olarak değerlendirilebilir.

Yapılan bu çalışmadan yola çıkılarak, mevcut küresel krizden küçük işletme sahiplerinin büyük çoğunluğunun yüksek düzeyde etkilendiğini, iş hacminin önemli derecede azaldığını söylemek mümkündür. Bu bağlamda, bireylerin depresyon ve umutsuzluklarının bir nedeninin de krizden etkilenme derecesi olabileceği düşünülmektedir.

Konuyla ilgili olarak bundan sonra yapılacak araştırmalarda, örneklem sayısının artırılması ve sektörel ayrıma gidilerek karşılaştırmalı araştırmalar yapılması önerilmektedir.

Kaynakça

- Aktan, C. ve Şen, H. (2002), "Ekonomik kriz: Nedenler ve Çözüm Önerileri", Yeni Türkiye Dergisi, 1: http://www.canaktan.net/canaktan_personal/canaktan-arastirmalari/toplam-kalite/aktan-sen-ekonomik-kriz.pdf (Erişim: 12.03.2009)
- Ataman, G. (2001), İşletme yönetimi: Temel kavramlar yeni yaklaşımlar. İstanbul: Türkmen Kitabevi.
- Boratav, C. (2003), Boratav depresyon tarama ölçeği (Bordepta): Epidemiyolojik çalışmalar ve birinci basamak sağlık hizmetinde depresyonu tanımayaya duyarlı bir ölçek, Türk Psikiyatri Dergisi, 14(3):172-183.
- Budak, F. (2009), "Ekonomik Kriz Depresyon ve Anksiyete Nedeni", <http://cnnturk.com/2008/saglik/10/28/ekonomik.kriz.depresyon.ve.anksiyete.nedeni/498368.0/index.html> (Erişim: 5.8.2009)
- Capital Dergi (2009), Ekonomik krizde kimi suçlamalı?, 2009/2.
- Carpenito, L.J. (2004), Handbook of nursing diagnosis. Philadelphia: Lippincott Williams&Wilkins.
- Dilbaz, N. ve Seber, G. (1993), Umutsuzluk kavramı: Depresyon ve intiharda önemi, Kriz Dergisi, 1(3):134- 138.
- Diñcer, Ö. (1992), Stratejik Yönetim ve İşletme Politikası, 2. Baskı., İstanbul: Timaş Yayınları.
- Dutton, J. (1986), "The Processing of Crises and Non-Crisis Strategic Issues" Journal of Management Studies, 23:501-517.
- Gençay, S. (2009), Beden eğitimi öğretmeni adaylarının umutsuzluk ve yaşam doyumlarının bazı değişkenler açısından incelenmesi, Elektronik Sosyal Bilimler Dergisi, 8 (27): 380-388.
- Göktaş, K. ve Özkan, İ. (2006), Yaşlılarda depresyon, Psychiatry in Türkiye, 8 (1):30-34.
- Kernisky, D.A. (1997), Proactive Crisis management and ethical discourse: Dow chemical's issues management bulletins 1979-1990, Journal of Business Ethics, 16(8):843-853.
- Kaplan, B. 2006, Kriz döneminde transformasyonel lider davranışlarının işletme performansı bağlamında fırsat yönetimine etkisi: bankacılık sektöründe bir uygulama, Basılmamış Yüksek Lisans Tezi, Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Konya.
- Luecke, R. (2009), Kriz yönetimi. Çev. Önder Sarıkaya, İstanbul: Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları.
- Melges FT (1969), Types of Hopelessness in Psychological Process, Arch Gen Psychiatry, 20: 690-699.
- O'Connor, R.C., Connery, H. ve Cheyne, W.M. (2000), Hopelessness: The Role Of Depression, Future Directed Thinking And Cognitive Vulnerability, Psychology, Health & Medicine, 5 (2): 155-162.
- Ören, N. ve Gençdoğan, B. (2007), Lise öğrencilerinin depresyon düzeylerinin bazı değişkenlere göre incelenmesi, Kastamonu Eğitim Dergisi, 15 (1): 85-92.
- Özçelik, S. (2009), İngiltere ekonomi kitaplarına ikinci büyük buhranı yazabilir, Referans Gazetesi, (17.03.2009).
- Özdevecioğlu, M. (2002), " Krizin İşletmelerin Yönetmel ve Örgütsel Yapısı Üzerindeki Olumsuz Etkileri ve Kayseri Sanayi İşletmelerinde Yapılan Bir Araştırma", Erciyes Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi Sayı:19, Temmuz-Aralık, ss. 93-114.
- Özmen, D., Erbay Dünder, P. , Çetinkaya, A. Ç., Taşkın, O. ve Özmen, E. (2008), Lise öğrencilerinde umutsuzluk ve umutsuzluk düzeyini etkileyen etkenler, Anatolian Journal of Psychiatry, 9: 8-15.
- Savaşır, I., Şahin, N.H. (1997), Bilişsel-davranışçı terapilerde değerlendirme: Sık kullanılan ölçekler. Ankara: Türk Psikologlar Derneği Yayınları.

Tanaka, E., Sakamoto, S., Ono, Y., Fujihara, S. ve Kitamura, T. (1998); Hope-lessness in a community population: Factorial structure and psychosocial correlates, *The Journal of Social Psychology*, 138 (5): 581-590.

TDK. <http://tdkterim.gov.tr/bts/?kategori=veritbn&kelimesec=321324>, (Erişim : 13. 04. 2009).

Tibuk, B. (2009), *Finans krizi mi mali kriz mi?*, Söyleşi: Cem Küçük, İstanbul: Profil Yayıncılık.

Tuncer, A. (2002), *Tesk Işığında Esnaf ve Sanatkar Kavramı: Ruh, Örf, Hedef ve İlkeler*. İzmir Metro: Matbaacılık .

Uçar, Ş., “Ekonomik Krizin Psikolojik Etkileri”, [http://www.doktorsitesi.com/yazi/2403/Ekonomik - krizin-psikolojik-etkileri?a_id=8](http://www.doktorsitesi.com/yazi/2403/Ekonomik_krizin-psikolojik-etkileri?a_id=8) (Erişim 4.8.2009).

Uysal M. (2008), “Küresel Kriz Üzerine Düşünceler (1): Krizin Doğuşu”, *Dünya Gazetesi*, 26.11.2008.

Vergiliel Tüz, M. (1996), *Kriz Döneminde İşletme Yönetimi*. Bursa: Ekin Yayınları.

Yıldırım, S. (2007), *Anaokulu Öğretmenlerinde Tükenmişlik Düzeyi Ve Umutsuzluk Düzeyleri Arasındaki İlişki*, Basılmamış Yüksek Lisans Tezi, Yeditepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.